

Mannové – česká historie

Goethe Institut Praha, 26.10.2016

Dne 26.10. upořádal Goethe Institut v Praze ve spolupráci s Humboldt klubem ČR diskusní večer u příležitosti 80. Výročí udělení československého občanství bratrům Thomasi a Heinrichu Mannovi. Setkání se zúčastnila velvyslankyně Spojeného království Velké Británie a Severního Irska paní Jan Thompson, ředitel Goethe Institutu v ČR pan Dr. Berthold Franke a další významní hosté.

Podnět k připomenutí výročí 80 let od udělení československého občanství bratrům Mannovým předložil Humboldt klub na slavnostním zasedání k 25 letům své činnosti, uspořádaném v Lobkovickém paláci v březnu t.r. Mimořádnou pozornost na setkání v Goethe Institutu vyvolala účast 10 přímých potomků R. Fleischmanna, hlavního iniciátora udělení čs. občanství, kteří přijeli z USA a Velké Británie. K uvedenému výročí připravuje Humboldt klub několik publikací v domácím i zahraničním tisku.

Diskutující (zleva) Milan Tvrdík (germanista a překladatel) Ivan Pfeifer (Humboldt Klub), Jiří Peñas (moderátor), Jindřich Mann, (režisér ,vnuk Heinricha Manna), Vratislav J. Slezák (překladatel)

K ČESKOSLOVENSKÉMU OBČANSTVÍ HEINRICHA A THOMASE MANNA

Před 80 lety, v průběhu roku 1936, se velcí němečtí spisovatelé Heinrich a Thomas Mannové a několik členů jejich rodin stali občany předválečného Československa.

Československé státní občanství bylo **Heinrichu Mannovi** (1871 – 1950) pražskými úřady uděleno 14. března 1936. 24. dubna téhož roku na československém konzulátu v Marseille přijímá doklady a skládá slib věrnosti ČSR. Ve svém životopise (*Ein Zeitalter wird besichtigt*) na to takto vzpomíná: “Opakoval jsem česká slova, ovšemže chybně, vždyť jsem je neznal. Kdopak jsem byl, že tento národ udělil takovou čest člověku vyhoštěnému vlastním národem a přijal ho jako sobě rovného mezi své, ačkoli byl sám opuštěn?” **Thomas Mann** (1875 – 1955) získává československé občanství na československém konzulátu ve švýcarském Curychu 19. listopadu 1936. Domovské právo, jehož udělení bylo v té době podmínkou pro získání státního občanství, obdrželi oba bratři ve východočeském městě Proseči. Udělení československého státního občanství Heinrichu a Thomasi Mannovým, iniciované a podpořené T. G. Masarykem a E. Benešem a mezinárodně široce komentované, bylo prezentací postoje státu, vnímaného jako ostrov demokracie ve střední Evropě.

Kontakty s Československem

Heinrich Mann navštívil Prahu poprvé ještě před vznikem samostatného státu v r. 1916 a následně Československo v souvislosti se svými přednáškami, s inscenací své hry *Madam Legros* ve Vinohradském divadle apod. do r. 1934 několikrát. V r. 1924 byl v Lánech přijat prezidentem Masarykem, kterého si velice vážil. 18. 10. 1934 v interview pro čs. rozhlas prohlásil, že je Masarykovým ctitelem. Šťastný je stát, v jehož čele stojí myslitel, míní. V témže roce se s prezidentem kvůli jeho zdravotnímu stavu již setkat nemohl, ve svém životopise k tomu uvádí: “1934 -

nemohl jsem navštívit svého nemocného přítele, ale jeho kancléř mi doručil jeho slib poskytnout mi občanství“.

Thomas Mann navštívil Prahu poprvé v r. 1905 v rámci svých autorských čtení, dále pak v r. 1912, 1923 a v r. 1932, kdy se setkal s Karlem Čapkem, Maxem Brodem a s dalšími významnými spisovateli a politiky. Svůj vztah k české kultuře vyjádřil několikrát např. ve svém vystoupení v pražském rozhlase (*Gruss an Prag*, 21.1 1936) nebo v dopise germanistovi a překladateli Bedřichu Fučíkovi. Uvádí, že jeho neznalost krásné české řeči způsobila, že se nemohl hlouběji seznámit s českou národní literaturou, a tak její místo zaujala česká hudba, z níž měl rád Smetanu a Dvořáka pro jejich výrazně národní a přitom strhující melancholii, vyjádřenou později i v hudbě Janáčkově a Weinbergerově. V německých překladech na něj působilo i mnohé z moderní české literatury, Haškův Švejk, próza K. Čapka, kterého si velice vážil a dramata F. Langra, v Německu tehdy často inscenovaná. Za pochopení zvláštní atmosféry Prahy pak vděčí zejména německo-českým básníkům a spisovatelům Rilke, Kafkovi, Werfelovi, Brodovi a dalším.

K československému občanství Heinricha Manna

Heinrich Mann, jehož jméno bylo uvedeno již v prvním seznamu v Německu zakázaných spisovatelů a který byl brzy zbaven i německého občanství, uprchl před Hitlerem do Francie v r. 1933. Jak již bylo uvedeno, československé státní občanství mu bylo přislíbeno v předchozí době prezidentem Masarykem. O získání domovského práva se obrátil na okresní město Liberec, které však bylo již v rukou henleinovců. V roce 1935 tak jeho žádost nesměřovala k pozitivnímu vyřízení. Článkem v *Prager Tagblatt* (5.7.1935) proto Heinrich Mann oznámil její stažení, které bylo zejména českým a německým tiskem široce komentováno a po jehož uveřejnění Liberec oznámil zamítnutí jeho žádosti.

S nabídkou na udělení domovského práva se na Heinricha Manna následně obrátilo město Proseč. Velkou zásluhu má v této věci Rudolf Fleischmann, který v Proseči pracoval jako účetní ve výšivkářském faktorství Kosinerových a byl aktivním členem strany národně socialistické. Fleischmann získal pro příslib domovského práva významnou podporu faráře A. Jeřábka a lidové strany, což spolu s hlasy zástupců socialistických stran v obci postačovalo k udělení příslibu pro oba spisovatele. Na

rozdíl od jiných obcí, které rovněž nabízely Mannům domovské právo, se mu podařilo pro projednávání státního občanství shromáždit a předložit všechny požadované dokumenty. Rudolf Fleischmann byl za války v nepřítomnosti odsouzen německým soudem k smrti. Na poslední chvíli však za dramatických okolností prchl přes Německo a Belgii do Anglie.

S nabídkou na udělení domovského práva se tedy na Heinricha Manna písemně obrátilo město Proseč a žádalo jej, aby Proseči adresoval svou žádost o domovské právo v tomto městě. H. Mann z Nice pozitivně odpověděl a tak mohla schůze obecního zastupitelstva z podnětu starosty Jana Herynka 21. srpna 1935 projednat příslib domovského práva pro Heinricha Manna. Návrh byl schválen 9 hlasy z 15 přítomných.

Thomas Mann

Thomas Mann žil s rodinou za nástupu Hitlera ve Švýcarsku. Jeho situace se z počátku od bratrovy lišila – jeho knihy nebyly ničeny a byla patrná snaha izolovat ho od ostatní protinacistické emigrace. Jeho díla ještě mohla v Německu ke čtenářům promlouvat, přičemž i on sám měl zájem, aby jeho poslední dílo „Josef a jeho bratři“ zde mohlo vyjít. Zřetelný zlom představuje v této souvislosti jeho interview ze 17. května 1936, poskytnuté pražskému týdeníku *Die Wahrheit*, ve kterém uvádí: „Cítím se být součástí oné emigrace, která bojuje za lepší Německo. K nim patřím.“ Získání občanství ve Švýcarsku, ve kterém Thomas Mann žil, se ukázalo pro něj nereálné kvůli vyžadované délce pobytu v zemi. Rakouské státní občanství nepokládal za vhodné řešení

Prezident Beneš při příležitosti převzetí čestného občanství města Proseče na Pražském hradě v roce 1936 požádal Rudolfa Fleischmanna, aby navštívil Thomase Manna v Küsnachtu a tlumočil mu jeho přání, aby i on přijal československé státní občanství. Návštěva Rudolfa Fleischmanna v Küsnachtu se uskutečnila 6. srpna 1936. R. Fleischmann připravil Mannovi k podpisu plnou moc k jeho zastupování a žádost obecnímu zastupitelstvu Proseče o udělení domovského práva, které následující den s dalšími předepsanými podklady předal v Praze k úřednímu projednání.

O udělení domovského práva Thomasi Mannovi jednalo obecní zastupitelstvo Proseče 18. srpna 1936. V zápise z jednání se uvádí, že žádost zmocněnce Thomase Manna, p. R. Fleischmanna, přečetl starosta obce J. Herynek, a že

následně náměstek K. Fritz se vřele přimlouval, aby bylo domovské právo obcí Prosečí přislíbeno. Schváleno bylo dvanácti hlasy ze 16 přítomných. 4. listopadu 1936 žádal poslanec prof. Jan Blahoslav Kozák, přítel Rudolfa Fleischmanna, u Zemského úřadu v Praze urychlené projednání státního občanství T. Mannovi s tím, že se jedná o záležitost sledovanou nejvyššími představiteli státu. Výnos Zemského úřadu je vydán následně již 9. listopadu a jak již bylo uvedeno, 19. listopadu 1936 mohl Thomas Mann v Curychu převzít doklady o československém občanství a složit přísahu věrnosti.

Příslib domovského práva v Proseči získali 18. 8. 1936 i manželka T. Manna Kateřina (Katia) Mannová a jejich děti Eliška (Elisabeth), Michael a Bohumír (Gottfried). Syn Klaus Mann získal tento příslib již 1. srpna 1936, kdy návrh, předložený p. Tomáškem byl schválen 10 hlasy z 15 přítomných. Žádost K. Manna byla doporučena poslancem prof. Kozákem. Dcera Monika obdržela v Proseči domovské právo 20.3. 1937. Dcera Erika byla v té době provdána za občana Velké Británie a měla její státní občanství. Thomas Mann se k této události vyjádřil pro *Prager Illustrierter Montag* (11. 1. 1937). Hovořil o tom, že je rád a šťastný, že se stal občanem Československa. Že je hrdý na to, že přináležím ke státu, jehož politický a duchovní postoj odpovídá jeho názorům.

Thomas Mann byl občanem ČSR 8 roků, v r. 1944 přijal občanství USA. Prezidentu Benešovi svůj krok vysvětlil písemně a získal pro něj jeho pochopení. Heinrich Mann zůstal občanem ČSR až do své smrti.

Ivan Pfeifer